

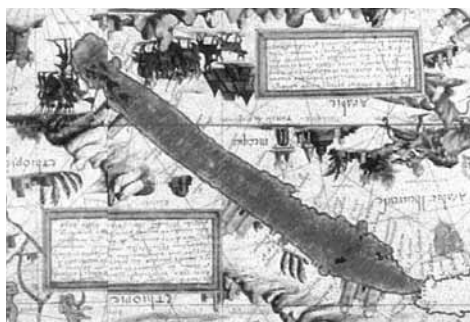
A Nord: poesia nederlandese

Fleur Bourgonje

La poetessa/scrittrice olandese Fleur Bourgonje nasce nel 1946 nel villaggio di Achterveld in una famiglia di fabbri. Nel 1968 si trasferisce a Parigi, dove lavora in un centro che accoglie clochard donne, e verso la fine del 1970, in Sud America, tra l'altro nel Cile di Allende e nell'Argentina peronista. Pubblica uno studio sulla povertà e la prostituzione in Sud America, e scrive reportage e articoli sia in nederlandese (soprattutto per il settimanale di sinistra *De Groene Amsterdammer*) che in spagnolo (per *El Nacional*, testata venezuelana). Tornata con la figlia nei Paesi Bassi, nel 1980, racconta le sue esperienze con i diversi regimi, descrivendo colpi di stato, miseria e terrore. La posizione della donna durante la dittatura in Cile e in Argentina è il tema del

romanzo *Spoorloos* [*Scomparsa*, 1985]. Nel 1990 scrive il libretto *Flora Tristan*, per il noto compositore Louis Andriessen, sulla vita dell'attivista sociale franco/peruviana Flora Tristan (1803-1844), e due anni dopo dedica alla poetessa messicana Suor Juana Inés de la Cruz (1651-1695) il dramma radiofonico *Het hoofd is vruchtbaarder dan de schoot* [*Il cervello è più fertile del grembo*]. Nei suoi romanzi, racconti, poesie i protagonisti sono non di rado persone sradicate e che vivono una condizione umana spesso crudele, in cui solo il sogno sa offrire momenti di conforto. Nel 1988 riceve il premio Betje Wolff per la sua «indipendenza di spirito».

Franco Paris

Juan Vespucci, *Mappamondo* (particolare)

De oorlog is een vrouw met een vloerkleed op haar rug

Zie haar eens lopen, de vrouw. Het opgerolde vloerkleed steekt ter hoogte van haar schouderbladen wel een meter uit haar oude lichaam. Ze is net een ezel met takkenbossen, een os met een juk. Zie haar eens lopen, zie haar zwaar en traag vluchten met op haar rug het kleed dat ze nog maar pas met haar versleten bezem heeft geveegd. Waar ze een halve eeuw op heeft geleefd.

Ze ziet niet op of om, waarom zou ze: wat achter haar ligt is platgebrand, vóór haar worden alvast kuilen gegraven en aan weerszijden van haar pad zetten uitgehongerde zwerfhonden hun tanden in alles wat op een kadaver lijkt.

Ze staat niet stil als er wordt geschoten. Ze hurkt niet. Laat zich niet voorover in het stof vallen. Houdt geen arm voor haar gezicht en stopt geen vingers in haar oren. Zoekt geen dekking in ruïnes of paardenstallen. Ze loopt en loopt, staat zelfs niet stil om op adem te komen of haar hart tot kalmte te manen. Ze loopt almaar door.

Hoor haar eens zwijgen. Haar woorden heeft ze, vluchtend, achter zich gelaten. Een voor een heeft ze ze uitgesproken, uitgespuwd tot haar keel en mond leeg waren, tot ze alleen zo nu en dan nog kon een kreet kon slaken of schreeuwen; hoe langer ze liep hoe stiller ze werd. Ze hoort en ziet zonder woorden. Wat ze voelt heet niet eens meer verdriet. Schrijnen niet eens pijn.

Haar gedachten houden haar gaande.

Wat ze, blindelings voor de oorlog uit vluchtend, denkt, is dit:

Vloerkleed, ik heb je geweven. Ik heb je patroon getekend, je wol gesponnen en geveerd in rood, groen en geel. Zingend heb ik je leven gegeven zonder te weten wat het leven was. Ik heb op je gelegen. Eerst alleen. Later met een man. Weer later met kinderen die aan me zogen en zich in me vastbeten. Ik heb op je liggen slapen, liggen waken. Ik heb op je gebloed en gebraakt en ben over je heen gelopen. 's Winters kwam je onder de modder te zitten, 's zomers drong het zachte zand tot diep in je polen. In de lente en de herfst heb ik je steeds schoon geborsteld en in de wind gehangen. Ik heb je weer uitgerold met handen die sterker en harder

La guerra è una donna con un tappeto sulla schiena

Guardala come cammina, la donna. Il tappeto srotolato all'altezza delle scapole sporge di almeno un metro dal suo vecchio corpo. Somiglia a un asino con delle fascine, a un bue messo sotto il giogo. Guardala come cammina, come fugge pesante e lenta con sulla schiena il tappeto che ha appena spazzato con la sua scopa logora. Su cui è vissuta mezzo secolo.

Non alza lo sguardo né si volta, perché dovrebbe: dietro di lei c'è terra bruciata, davanti già si scavano fosse e su entrambi i lati del suo cammino cani randagi affamati addentano ciò che sembra un cadavere.

Non si ferma al rumore degli spari. Non si accovaccia. Non si lascia cadere nella polvere. Non protegge la faccia né si mette le dita nelle orecchie. Non cerca rifugio in rovine o in stalle. Cammina, cammina, non si ferma nemmeno per riprendere fiato o far riposare il cuore. Non fa che camminare.

Senti il suo silenzio. Le sue parole, fuggendo, se le è lasciate alle spalle. Una per una le ha pronunciate, sputate fino a svuotare gola e bocca, fino a quando non le restavano che grida e urla isolate; più camminava più si faceva silenziosa. Sente e vede senza parole. Quel che sente non può più nemmeno chiamarsi dolore. I bruciori non più pena.

Sono i pensieri a muoverla.

Ciò che pensa, fuggendo ciecamente dalla guerra, è questo:

Tappeto, io ti ho intessuto. Ho disegnato il tuo motivo, ho filato la tua lana e l'ho dipinta di rosso, verde e giallo. Cantando ti ho dato vita senza sapere che cosa fosse la vita. Mi sono stesa su di te. Prima da sola. Poi con un uomo. Ancora dopo con bambini che hanno poppato al mio seno e mi hanno morso. Ho dormito su di te, ho vegliato. Ho sanguinato su di te e vomitato e ho camminato sopra di te. D'inverno ti infangavi, d'estate la morbida sabbia si infilava dentro i tuoi nodi. In primavera e in autunno ti ho spazzolato spesso e appeso all'aria aperta. Ti ho srotolato di nuovo con mani che diventavano sempre più forti e dure. Con lo stesso aceto

werden. Met dezelfde azijn waarmee ik de augurken inlegde heb ik jaarlijks je rood, groen en geel opgehaald. Ik heb je uitgebreid. Groter gemaakt. Ik heb je de maat van de plek van mijn geluk gegeven. Vloerkleed, wat weeg je me zwaar.

Ze denkt ook:

Waar is mijn man. Waar zijn mijn kinderen heen-gegaan. In welke richting hebben de geweren hen gedreven. Hebben ze misschien zelf geweren in de hand.

En dan, een dorp verder, denkt ze:

Kleden herinneren zich mensen.

En:

Kleden beschermen mensen.

En, tenslotte:

Kleden zijn mensen.

Een kleed is een kind denkt de vrouw, en die gedachte houdt haar gaande.

Ze draagt haar kind op haar rug. Ze redt het door voor de vlammen uit te vluchten, het maakt niet uit waarnaartoe. Ze brengt haar kind in veiligheid door zonder op of om te zien, door doof voor de schoten recht op de horizon aan te lopen, zwaar en traag omdat ze moe is, maar zonder stil te staan. Ze sleept haar grootste schat zo ver mogelijk van het gevaar vandaan zonder aan de duur van een terugkeer te denken. Hoewel ze geen woorden meer heeft, sust ze. Ze sust het huilende kleed tot ze bijna geen adem meer heeft.

Een kleed is ook een man, een verdwenen man. Een die ze in gedachten heeft teruggevonden en op haar vlucht meeneemt. Ze weet niet of er nog leven in hem is maar die onwetendheid deert haar niet, hij is haar man, hoe dan ook. Hij weegt haar even zwaar als het versleten kleed, is even hulpeloos. Zoveel heeft ze van hem gehouden. Zoveel houdt ze nog altijd van hem. Hij heeft haar de liefde geleerd. Hij heeft haar kinderen gegeven. Hij heeft haar mooi gevonden. Hij heeft haar teder gevonden. Hij heeft haar vervuild voor een andere vrouw maar is teruggekomen. Hij heeft haar toen getroost en nu troost zij hém hoewel ze geen woorden meer heeft, tot ze bijna geen adem meer heeft.

che usavo per conservare i cetrioli ho ravvivato ogni anno il tuo rosso, verde e giallo. Ti ho ampliato. Ingrandito. Ti ho dato la misura del luogo della mia felicità. Tappeto, quanto mi pesi.

Lei pensa anche:

Dov'è mio marito? Dove sono andati i miei bambini? In quale direzione li hanno spinti i fucili? Forse imbracciano anch'essi dei fucili.

E poi, raggiunto il villaggio successivo, pensa:

I tappeti rammentano le persone.

E:

I tappeti proteggono le persone.

E, infine:

I tappeti sono persone.

Un tappeto è un bambino, pensa la donna, ed è quel pensiero a muoverla.

Porta il bambino sulla schiena. Riesce a fuggire dalle fiamme, non importa dove si va. Conduce il suo bambino al sicuro senza alzare lo sguardo o voltarsi, sorda agli spari e puntando dritta all'orizzonte, pesante e lenta perché è stanca, ma senza fermarsi. Trascina il suo tesoro più grande il più lontano possibile dal pericolo senza pensare alla durata di un ritorno. Pur non avendo più parole lei calma, calma il tappeto piangente fin quando le manca il respiro.

Un tappeto è anche un uomo, un uomo sparito. Quello che lei ha ritrovato col pensiero e che porta con sé nella sua fuga. Lei non sa se vi sia ancora vita in lui ma questa mancanza di conoscenza non la tocca, lui è il suo uomo, comunque. Le pesa quanto il tappeto logoro, è altrettanto indifeso. Così tanto lei lo ha amato. Così tanto continua ad amarlo. Lui le ha insegnato l'amore. Le ha donato i figli. La trovava bella. La trovava tenera. Se ne è andato con un'altra donna ma è tornato. Lui l'ha confortata, e ora è lei che lo conforta pur non avendo più parole, fin quando le manca il respiro.

Om haar heen vallen schoten. Om haar heen storten huizen in en branden bomen. Kijk haar eens lopen, steeds zwaarder, steeds trager. Heeft ze dan geen gedachten meer die haar gaande houden?

Jawel.

Wat ze, voor de oorlog uit wankelend, denkt, is dit:

Jij bent alles wat ik bezit. Jij bent het enige wat is overgebleven: woldraden waarover ik een levenlang heb gelopen, die ik heb platgetrapt. Laat me niet in de steek, vloerkleed. Zoals ik je ooit de maat gaf van de plek van mijn geluk, zal ik je nu de maat van de plek van mijn ontredde geven. Geen muren die je omvatten, geen dak dat je tegen zon en regen beschermt, geen plank die je stut, maar het open veld, een berm. Vraag me niet je achter te laten. Dwing me niet je af te staan.

Een dorp verder denkt ze:

Als kleden mensen zijn hebben ze deugden.

En:

Van alle deugden is trouw de grootste.

En, tenslotte:

Van alle deugden is trouw het zwaarst.

Doof voor de schoten en blind voor de rookwolken gespt ze de riemen los waarmee ze aan het begin van haar vlucht het vloerkleed op haar rug heeft gebonden. Ze rolt het uit tussen de kuilen. Ze sust de uitgehongerde honden met haar laatste geluiden. Dan laat ze zich door de knieën zakken en volgt met haar laatste gedachten het ooit door haar ingeweven patroon.

Ze denkt:

In de lente zal ik je in de wind hangen. Ik zal je kloppen en borstelen, tegen die tijd heb ik adem.

En:

Met mijn nagels zal ik de modder tussen je draden uit krabben, tegen die tijd heb ik kalk.

En, inslapend:

Met azijn haal ik je kleuren op. Geel. Groen. Rood.

(da *Het ware gezicht van de oorlog, verhalen van vrouwen over hoop en overleven*, 2008)

Intorno a lei risuonano spari. Intorno a lei crollano case e bruciano alberi. Guardala come cammina, sempre più pesante, sempre più lenta. Non ci sono più pensieri a muoverla?

Ma sì.

Ciò che pensa, vacillando davanti alla guerra, è questo:

Sei tutto ciò che possiedo. Sei l'unica cosa che mi è rimasta: fili di lana su cui ho camminato per tutta una vita, fino a consumarli. Non mi abbandonare, tappeto. Un tempo ti ho dato la misura del luogo della mia felicità, ora ti darò la misura del luogo del mio sconcerto. Nessun muro che ti abbracci, nessun tetto che ti protegga dal sole e dalla pioggia, ma campi aperti, una banchina. Non chiedermi di lasciarti qui. Non costringermi ad abbandonarti.

Al villaggio successivo pensa:

Se i tappeti sono persone hanno delle virtù.

E:

Di tutte le virtù la fedeltà è la più grande.

E, infine:

Di tutte le virtù la fedeltà è la più dura.

Sorda agli spari e cieca alle nuvole di fumo sfibbia le cinghie con cui all'inizio della sua fuga ha fissato il tappeto alla schiena. Lo srotola tra le fosse. Calma i cani affamati con la poca voce rimasta. Poi si piega sulle ginocchia e, con i suoi ultimi pensieri, segue il motivo da lei intessuto un tempo.

Pensa:

In primavera ti appenderò al vento. Ti batterò e spazzolerò, allora saprò respirare.

E:

Con le unghie gratterò via il fango dei tuoi fili, allora avrò il calcio.

E, addormentandosi:

Con l'aceto ravvivo i tuoi colori. Giallo. Verde. Rosso.

Traduzione di Franco Paris